

ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİNDE ENERJİ NAKİLHATLARI GÜZERGAHLARININ ÖNEMİ VE KARADENİZ

Anıl Çağlar ERKAN*

Özet

Tarih içerisinde kömürün tahtını petrole kaptırmasının ardından enerji kaynakları üzerinden yürüyen tartışmalar hem sosyo-ekonomik hem de siyasi hayatta artış göstermiştir. Özellikle, 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizleri enerji güvenliğinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Soğuk Savaş sonrası güvenlik algılarının içerisine girmeyi başaran enerji güvenliği özellikle 2000'li yıllarda Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan doğalgaz krizlerinden sonra daha farklı bir hal almıştır. Yaşanan bu krizler enerji güvenliği politikalarının yeniden gözden geçirilmesine ve yeni enerji politikalarının uygulanmasına neden olmuştur. Enerji güvenliği politikalarına yeni bakış olarak arz güvenliğine ağırlık verilmesinde de bu krizler etkili olmuştur. Farklı anlayış doğrultusunda uygulanan enerji politikalarının temelinde alternatif nakil hatlarının inşa edilmesi yer almaktadır. Dolayısıyla bu benimsenen yenilik hat güzergâhların önem kazanmasına ve güvenliğin yeni boyutlara ulaşmasına zemin hazırlamaktadır. Önem kazanan güzergâhlar arasında Karadeniz bölgesi öne çıkmakta ve tüm enerji mücadelesinin içerisinde yer alan farklı kutuplar için farklı derecede öneme sahip olmaktadır. Bu önemle günümüzde planlanan projeler bölge temelinde yoğun olarak çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Enerji Arz Güvenliği, Enerji Nakil Hatları, Karadeniz, Türkiye, Enerji Politikaları.

Abstract

In the history of coal to the throne, oil supplies of energy resources, then walk in the discussions, both socio-economic and political life has increased. In particular, the oil crisis in the 1970s, the energy security, and how important it is revealed. Post-cold War security in the perceptions of energy security, managed to enter in the 2000s, especially between Russia and Ukraine after the gas crisis, it has become more and more different. This crisis, energy security policies are revised, and the new energy policy is implemented. Energy security policies of the new view, as security of supply, in giving weight to this crisis has been effective. Understanding the different types of energy policies implemented in line with on the basis of alternative pipelines to be built is located. Therefore, this innovation adopted the line of

---

* Öğretim Görevlisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Tefenni Meslek Yüksekokulu, Yerel Yönetimler ve Organizasyon Programı, İnsan Kaynakları A.B.D., 2014, acerkan@mehmetakif.edu.tr.

the route of the importance of security and to reach new heights of more complicated. Important routes between the black sea region for all energy out of the struggle within the different poles for different degree of importance. The significance of this project, planned for today in the region on the basis of intensive study.

Keywords: Energy, Energy Supply Security, Energy Transmission Lines, Black Sea, Turkey, Energy Policies.

Enerji arz güvenliğinin sağlanmasında nakil hatlarının güvenliğinin sağlanması gerekliliği dolayısıyla kullanılan ya da projelere konu olan hatların geçiş güzergâhlarının da güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu durum geçiş güzergâhı olması bakımından önem kazanan Karadeniz için daha yoğun bir şekilde gereklidir. Bölgenin Soğuk Savaş döneminden bu yana çeşitli alanlarda mücadele alanı olması ve küresel güvenliğin sağlanmasında etkili rol oynaması yoğun gerekliliğin en temel nedenlerindedir. Bölge konusunda yaşanabilecek herhangi bir krizin sıcak çatışma dönüşebilmesi olasılığı da bu nedenler arasındadır. Kısacası bölge hem enerji akışı hem de genel güvenlik açısından önem taşımaktadır ve akışta yaşanabilecek herhangi bir sıkıntı öncelikle çatışmaya dönüşebilecektir.

Anlaşıldığı üzere, ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucunda artan enerji ithalatı bağımlılığına (Golusin, Ivanovic, Domazed, Dodic ve Vucurovic, 2011: 1) paralel olarak önem kazanan enerji nakil hatlarında yaşanabilecek olan sıkıntıların enerji akışını kesintiye uğratması dolayısıyla enerji güvenliğini de olumsuz yönde etkilemektedir. Enerji güvenliğinin sağlanması yönünde politikalar belirleyen enerji ihracatçıların, enerji nakil güzergâhlarının güvenliğinin sağlanması yönünde politikaları belirlemek ve bu politikaları uygulama sorumlulukları bulunmaktadır. Bu görüş çalışmanın temelini oluşturmakta ve değişen düzen ışığında önem kazanan bölgeler, güvenlik arayışları, olası sonuçlarıyla birlikte ele alınmaktadır.

1. ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİ VE ÖNEMİ

Günümüzde siyasal kargaşanın ve sıcak savaşların meydana geldiği bölgeler enerji kaynaklarının yoğun olduğu bölgeler olmaktadır (Bilginoğlu ve Dumrul, 2012: 4394). Söz konusu durumun temel nedeni, enerji kaynaklarının dünya genelindeki dengesiz dağılımıdır. Bu durum, birçok ülkenin enerji konusunda dışa bağımlı olmasına yol açmaktadır (Bilginoğlu ve Dumrul, 2012: 4394).

Enerji güvenliği sorunu son birkaç yılın önemli gündem maddelerinden birisi olmaktadır (Abdo, 2011: 38). Her geçen gün modernleşen dünyamızda enerji kaynaklarının kullanılmadan insanlık yaşamının sürdürülmesinin zorluğu enerji güvenliği kavramını önemli kılmaktadır (Yergin, 2011: 223). Günümüzde enerji güvenliğinin tanımının belirlenmesi, arzın güvenliği temelinde yapılmaktadır. Günümüzde enerji güvenliğinin tanımının belirlenmesi, arzın güvenliği temelinde yapılmaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı

(International Energy Agency-IEA), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation of Economic Cooperation and Development-OECD) gibi enerji alanında çalışmalar yapan kuruluşlar enerji güvenliği tanımlamalarında enerji güvenliği kavramını sadece arzın güvenliği bağlamında ele almaktadırlar (Dokuzlar, 2006: 109). Fakat literatür incelendiğinde enerji arz güvenliği kavramının tanımlamalarında da farklılıklar olduğu da gözlenmektedir (Görgülü, 2008: 4).

Avrupa Birliği Komisyonu'nca hazırlanan "*Enerji Arz Güvenliği İçin Bir Avrupa Stratejisine Doğru*" başlıklı Yeşil Kitap'ta enerji arz güvenliği; "*Toplumun tümünün iyiliği ve iyi işleyen bir ekonomi için sürdürülebilir gelişme hedefi çerçevesinde bütün tüketiciler için her fiyatta enerji ürünleri pazarına kesintisiz fiziki erişim sağlamak olarak*" tanımlanmaktadır (Görgülü, 2008: 4).

Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) ise, enerji arz güvenliğini istikrarlı doğal gaz ve petrol arzı olarak tanımlarken, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomi Komisyonu "*Bir devletin sosyal ve ekonomik gelişmesini sınırlandırmaması için, enerji tasarrufuna da gereken önem verilerek yeterli miktarda ve uygunlukta enerji arzına ulaşılabilirlik*" olarak tanımlamaktadır (Görgülü, 2008: 4).

Temel olarak aktörlerin enerji sorunlarında güvenliği nasıl sağlayabilecekleri konusuna dikkat çeken enerji güvenliği kavramı, Gavdat Bahgat'a göre enerji kaynaklarının ve enerji arzının çeşitliliği temelinde, enerji arzının uygun fiyatlarla kesintisiz olarak sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Balaban, 2007: 12). David A. Deese de, enerji güvenliğini ulusal algılayışa bağlı olarak, geleneksel kaynakların da dâhil edildiği yeterli enerji arzı ve ödenebilir fiyat olarak tanımlamaktadır (Uğurlu, 2009: 109). Birçok kurum, kuruluş ve önemli kişilerin farklı yollarla tanımlamış oldukları enerji güvenliği kavramı üzerinde uzlaşılmış ortak nokta, enerji akışının kesintisiz olarak devam etmesi ve enerji kaynaklarının birim fiyatlarının ödenebilir düzeyde makul olmasıdır.

Enerji güvenliği, kaynakların var olup olmadığı ya da kullanılıp kullanılmadığı ile başlamaktadır. Olmayan rezerv için ve kullanılmayan enerji kaynağı için güvenlik kaygısı yaşamamanın gereği olmamaktadır (Dokuzlar, 2006: 33).

Enerji kaynakları bakımından zengin rezervlere sahip olan bölgeler bir takım problemlerle karşı karşıyadırlar. Enerji kaynaklarının ticaretinden elde edilen gelirlerin artış göstermesi bu problemlerin yaşanmasında etkili olmuştur. Örneğin 1970'li yıllarda Kuzey Denizi'nde doğal gazın keşfedilmesi sonrasında doğal gaz ihracatından elde edilen gelirler Hollanda ekonomisinde durgunluğa neden olmuştur. Aynı dönemde ortaya atılan "*Hollandalı Hastalığı*" terimi, Hollanda ekonomisinde doğal gaz ihracatı sonrası gelirlerin ekonomisinde yarattığı durgunlukla birlikte kullanılmaya başlanmış ve günümüzde de benzer durumlar için "*bolluk ikilemi*", "*kusurlu zenginlik*", "*ekonomik hazımsızlık*" gibi terimlerle birlikte kullanılmaktadır (Dokuzlar, 2006: 44-45). Bolluk ikileminin, OPEC ülkelerince petrolerin

millileştirilmesi girişimleri gibi küresel krize neden olabilecek hatalı politikaların izlenmesinin önüne geçilebilmesi enerji kaynaklarına sahip olan ekonomilerin sağlıklı politikalar izlemeleri gerekmektedir.

Enerji kaynaklarına sahip olmanın getirdiği ikinci bir problem, genel olarak bu ülkelerin anti-demokratik bir oluşuma sahip olabilmeleridir. Bu konuda günümüzde Nijerya önemli bir örnek olmaktadır. Zengin petrol rezervine sahip olan Nijerya günümüzde anti-demokratik bir yapının yanında bölünmüşlükle mücadele etmektedir (Roskin: 2009). Anti-demokratik oluşumların var olduğu ve kabileler arası çatışmaların yaşandığı ülkede bu çatışmalarda en büyük etken petrol gelirlerinin paylaşılabilmesidir. Anti-demokratik oluşumlar da büyük oranda enerji güvenliğini etkilemektedir. Sağlıklı bir yapıya sahip olmayan ve karışıklıklarla mücadele veren üretici ekonomilerin, enerji kaynaklarını sağlıklı üretimi etkilenmekte ve üretimde düşüşlerde yaşanabilmektedir. Örneğin Nijerya ülkede yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle enerji kaynakları üretimindeki altyapı yatırımlarını yeterli oranda yapamamaktadır ve bu durum ülkede üretimin istenilen seviyelere ulaşamamasına neden olmaktadır. Ayrıca demokratik yapıya sahip olmayan Nijerya'da ve diğer anti-demokratik ortamın olduğu enerji tedarikçisi ekonomilerde enerji üretim tesislerine, enerji iletim hatlarına yönelik gerçekleştirilen terörist saldırılar yaygın olarak görülmektedir. Nijerya'da üretim tesislerine yönelik saldırılar ve ülkede yaşanan iç çatışmalar sonucu büyük zarar gören Royal Dutch Shell şirketi 2003 yılında ülkedeki petrol üretimini durdurmuştur (Winstone, 2007: 20). Dünyanın en büyük petrol şirketlerinden biri-si olan Shell'in petrol Nijerya'daki petrol üretimini durdurmuş olması ve Nijerya petrol üretiminin düşüş yaşanması, ülkede gerçekleştirilen terörist saldırıların ve yaşanan iç karışıklıkların enerji güvenliğini doğrudan etkilediğinin ve enerji iletimine engel olduğunun bir kanıtıdır. Özetle günümüzde anti-demokratik yapıya sahip olan Nijerya'da da benzer durumdaki diğer ülkelerde olduğu gibi, enerji üretiminde yaşanan yetersizliklerden kaynaklı sıkıntılar, ülkenin enerji üretimi etkilemekte ve enerji kullanıcısı ekonomilere yeterli oranda enerji iletilmesine neden olmaktadır. Güçlü bir siyasi yapıya ulaşma yönünde izlenecek olan politikaların belirlenmesi, belirlenen politikaların sistemli olarak uygulanması sonucu sağlanabilecek olan iç huzur ortamı, enerji üretimini ve iletimini de doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, enerji kaynaklarına sahip olmakla birlikte enerji kaynaklarına sahip olmanın getirdiği sorumlulukları da üstlenmek enerji sağlayıcısı olan ekonomilerin en büyük sorumluluğudur.

Enerji kaynaklarına sahip olan ekonomilerin enerji üretimi ve taşınması gibi süreçlerde oluşabilecek çevre önlemlerine de önlem almaları gerekmektedir. Çernobil nükleer santrali kazası ve Meksika Körfezi'nde yaşanan petrol sızıntısının neden olduğu çevre felaketleri bu durumun en önemli örneklerindedir. Özellikle günümüzde dâhil Türkiye'nin Karadeniz sahilinde günümüzde de etkileri görülen Çernobil nükleer santrali kazası nükleer enerjiye olan güvenin sarsılmasını etkileyen en temel olaylardan bir ta-

nesidir. Sonuçta bir enerji kaynağının üretimi ve taşınması sırasında yaşanabilecek çevre felaketleri ilk olarak sözü geçen enerji kaynağına olan güveni zedelemekte ve ayrıca üretimi etkilemesi dolayısıyla da iletimi de etkilemektedir. Bu bağlamda enerji üreticisi ekonomiler, enerji kaynaklarının üretimi ve taşınması sırasında oluşabilecek çevre felaketlerinin önlenmesine yönelik politikalar izlemekle de yükümlüdürler.

Enerji ihraç eden ülkelerin enerji güvenliğinin sağlanması konusunda yaşamış oldukları diğer bir problem, enerji iletimi sırasında, enerji iletim yollarının güvenli olarak seçilememesi ve güvenli bölgeler üzerinden seçilen iletim yollarının enerji akışı için güvenliğinin denetlenmesidir. Bu sorunlar ağırlıklı olarak boru hatları vasıtasıyla taşınmakta olan fosil enerji kaynaklarında boru hatları taşımacılığı sırasında yaygın olarak görülen sıkıntılardan en önemlileridir. Güvenli olarak seçilmeyen taşıma yollarında yaşanabilecek saldırılar enerji akışını önemli ölçüde etkilemektedir. Örneğin Orta Doğu'da petrol boru hatlarına düzenlenen saldırılar ve Rusya Federasyonu'nun Çeçenistan bölgesinde doğal gaz boru hatlarına düzenlenen saldırılar enerji akışını olumsuz yönde etkilemektedir.

Deniz yolu ve kara yolu vasıtasıyla enerji iletiminin yapılması sırasında taşıma güzergâhlarının güvensiz bölgelerden geçirilmesi de aynı şekilde enerji akışının güvenli olarak sağlanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle enerji ihracatı yapan ekonomilerin güvenli taşıma güzergâhları kullanmak ve kullanılan güzergâhların güvenliğini sağlamak yönünde politikalar izlemeleri gerekmektedir. Çünkü enerji iletim güzergâhlarının güvensizliği enerji akışının kesintisiz olarak sağlanmasını olumsuz yönde etkilemesinin yanın da enerji ithal eden ekonomilerin güvensiz güzergâhlardan sağlanan enerjiye karşı olumsuz bakış açısı enerji ihraç eden ülkenin de ekonomisinde olumsuzluklara neden olabilecektir.

Enerji ihraç eden ekonomilerin enerji akışının kesintisiz olarak sağlanmasında sıkıntı yaratan diğer bir durum, üçüncü ülkelerden geçen boru hatlarından yapılan hırsızlıklardır. Genel olarak boru hatlarının güvenlik zafiyetlerinden kaynaklanan ve beslemeli boru hatlarında¹ yaşanan bu durum, hem enerji kullanıcısı ekonomilere yeterli olarak enerji iletilmemesine hem de enerji akışına zarar vermesinin yanında enerji ihraç eden ekonomilerde maddi ve manevi olarak sıkıntılara neden olmaktadır (Omonbude, 2009: 130). Eksik iletim sonrasında ihracatçı ekonomide yaşanacak olan ekonomik kaybın yanında enerji kullanıcısı olan ithalatçı ekonomilerin var olan nakil hatlarına olan güveninin azalmasına ve aynı bölgeden gerçekleştirilen enerji ticaretinin gözden geçirilmesine neden olacaktır. İthalatçı-

---

¹ Ülkeler arasında inşa edilen boru hatları bazı zamanlarda diğer üçüncü ülkelerden geçmektedir. Geçiş ülkesi olarak adlandırılan boru hatlarının geçiş güzergâhı üzerinde bulunan ülkelere geçirilen boru hatları "transit geçiş boru hatları" ve "beslemeli boru hatları" olmak üzere farklı şekillerde inşa edilmektedir. Eğer bir boru hattı direk olarak üçüncü ülkelerden transit olarak geçiyorsa transit geçiş boru hattı, eğer geçiş sırasında herhangi bir dağıtım ya da besleme işlemine tabi tutuluyor ise beslemeli boru hatları olarak adlandırılmaktadır.

İhracatçı ekonomilerinin karşılıklı güvenilirlik ve risk paylaşımı esasına dayanan ilişkilerin (Finon, 2011: 55) ve güvenilirliğin devamı amacıyla, enerji ithalatçısı olan ekonomilerin yeni enerji akışını daha güvenli olan bölgelerden sağlanması yönünde politikalar izlemeye başlaması enerji ihracatçısı olan ekonomiyi olumsuz yönde etkileyecektir. Örneğin Avrupa'ya giden Rus doğal gazının doğal gaz boru hatlarının %80'i Ukrayna üzerinden beslemeli boru hatları vasıtasıyla iletilmektedir. 1 Ocak 2009 tarihinde Ukrayna doğal gazını kesmesinin ardından Rusya, Ukrayna'nın ülkeden geçen nakil hatlarından günde 65 milyon m³ 'e yakın bir miktarı çaldığını ve yapılacak olan denetimlere karşı çıktığını ayrıca Avrupa'ya giden doğal gaz vanalarını kapattığını açıklaması krize neden olmuştur (Yorkan, 2012). Yapılan kesintilerin temelinde siyasi nedenlerde olmasına rağmen, resmi olarak ifade edildiğine göre boru hatlarından yapılan hırsızlık sonucu vanaların kapatılması, enerji akışı kesilen Avrupa Birliği'nin bölgeden gelen enerjiye karşı güven-sizliğine neden olmuştur. Sonuçta yaşanan bu durum Ukrayna ve Avrupa Birliği'ni öncelikle enerji arz güvenliği bakımından, tedarikçi ülke olan Rusya Federasyonu'nu da ekonomik olarak olumsuz yönde etkilemiştir.

Anlaşıldığı üzere, ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucunda artan enerji ithalatı bağımlılığına (Golusin, Ivanovic, Domazed, Dodic ve Vucurovic, 2011: 1) paralel olarak önem kazanan enerji nakil hatlarında yaşanabilecek olan sıkıntıların enerji akışını kesintiye uğratması dolayısıyla enerji güvenliğini de olumsuz yönde etkilemektedir. Enerji güvenliğinin sağlanması yönünde politikalar belirleyen enerji ihracatçıların, enerji nakil güzergâhlarının güvenliğinin sağlanması yönünde politikaları belirlemek ve bu politikaları uygulama sorumlulukları bulunmaktadır.

1.1.Enerji Nakil Hatlarının Güvenliğinin Sağlanması

Enerji ile ilgili politikalar oluştururken; enerjinin sağlanacağı kaynaklar, bu kaynaklara ulaşım biçimi, kaynakların sürekliliği, üretim ve dönüştürme yöntemleri, son kullanıcıya kadar kesintisiz ulaştırılması ve tüketimde verimlilik ölçütleri gibi birçok öge göz önünde bulundurulmalıdır (Çalışkan, 2009: 306). Bu ölçütler doğrultusunda hazırlanan enerji politikalarının ekonomik, politik, yasal ve sosyal yönlerinin yanı sıra güvenlik ve çevresel boyutları da bulunmaktadır (Uğurlu, 2007: 82). Türkiye'nin enerji konusunda yapması gereken ilk iş; uzun erimli, kararlı, tutarlı ve enerji hamlelerine yön verebilecek bir enerji politikası oluşturmasıdır (Çalışkan, 2009: 306). Enerji nakil hatlarının güzergâhlarının da dikkate alınarak güvenliğinin sağlanması söz konusu enerji politikalarının temelinde yer almaktadır.

Enerji nakil hatlarının güvenliğinin sağlanması ve bu güvenliğin geçiş güzergâhlarını da kapsar şekilde gerçekleştirilmesi enerji arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik politikaların başında yer almaktadır. Bu gerekliliğin birçok nedeni olmasına karşılık en önemli nedeni, kesintisiz akışın sağlanabilmesi içindir. Bu bağlamda, Enerji arzının kesintisiz bir şekilde yapılabilmesi için, ülke içi ve ülkeler arası enerji naklinde kullanılan petrol ve doğal

gaz boru hatları ve elektrik iletim ağının güvenliği enerji arz güvenliğinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Erdal ve Karakaya, 2012: 128) görüşü savunulabilir niteliktedir.

Enerjinin kaynağından tüketiciye iletiminde transit konumdaki ülkelerin maruz kaldığı siyasî istikrarsızlık, terörizm veya bölgesel risk ve çatışmalar, enerji nakil hatları için kapsamlı güvenlik analizini zorunlu kılmaktadır (Erdal ve Karakaya, 2012: 128). Bu zorunluluk nedeniyle birçok defa her kesimce ve özellikle karar alıcılar tarafından güvenlik analizleri gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak yaşanan sıkıntıların yarattığı küresel çaptaki olumsuzluklar bir takım önlemlerin alınmasına ve özellikle hatlar konusunda daha hassas politikalar uygulanmasına zemin hazırlamıştır. Hattın herhangi bir bölümünde oluşabilecek olası sıkıntıların etkileri bu durum için önem taşımaktadır.

Özellikle son dönemlerde artan enerji ihtiyacı ve tüketimine bağlı olarak nakil hatlarında oluşan sorunlar ciddi etkilere neden olmaktadır. Önemli olumsuz etkilere neden olan hat sorunları değişik şekillerde meydana gelebilmektedir. Enerji kaynaklarının yaptırım aracı olarak kullanılması ve bu yaptırımlar için hatlarda kesintilerin yapılması sözü edilen sorunların başında yer almaktadır. Bu soruna sıklıkla Rusya Federasyonu ve Ukrayna arasındaki nakil hatlarındaki kesintiler ve etkileri örnek gösterilebilmektedir. Ayrıca söz konusu hattın bu ülke üzerinden dünyanın önde gelen enerji tüketicisi olan AB coğrafyasına uzanan bir hat olması, meydana gelecek olası sorunun diğer ekonomileri de olumsuz etkilediğinin örneklerindedir. Kısacası hatların geçiş güzergâhları öncelikle söz konusu hat ile tedarik sağlanan ekonomileri ve küreselleşme nedeniyle de tüm dünyayı etkileyebilmektedir.

Enerji nakil hatlarında meydana gelebilecek olası sorunların enerji arz güvenliğini olumsuz etkilediği bir diğer neden, meydana gelen terör eylemleridir. Enerji hatlarına yapılan eylemler her geçen gün artması ve yaşanan sıkıntılar günümüzde enerji terörü olarak bilinen terörist saldırıların önlenmesini gerektirmektedir. Orta Doğu, Nijerya ve Orta Asya gibi enerji rezervlerine sahip olan ve bu rezervlerin taşındığı hatlara yapılan saldırılar enerji terörünün örneklerindedir. Ayrıca dünya çapında bu saldırıların yaşandığı ve bu saldırıların %35 oranlarında olduğu bilinmektedir (İşeri ve Dilek, 2012: 232).

Korsanlık faaliyetlerinin etkileri gibi belirtilen değişik şekillerdeki eylemler çeşitli boyutlarda enerji akışını engellemeyebilmesi başta olmak üzere enerji güvenliği sorunlarına neden olmaktadır. Yaşanan güvenlik sorunlarının küresel çapta olumsuz etkilerinin yaşanması bu yönde güvenlik önlemlerinin yeniden gözden geçirilmesine neden olmaktadır. Bu güvenlik önlemlerinden en önemlisi her boyutta enerji arz güvenliğinin sağlanmasında etkili olabilecek ve tedarikçi bölge çeşitlendirilmesiyle alternatif güzergâhların belirlenmesi çabalarıyla birlikte ele alınabilecek hat güvenliği ve sorunsuz bölgelerden hatların geçirilmesi projelerinin desteklenmesidir.

Türkiye taşımış olduğu coğrafi özellikleri başta olmak üzere taşıdığı nitelikler bu desteklenmesi gereken projelerin uygulama alanı olarak ön plana çıkmakta ve Karadeniz ayrıca önem kazanmaktadır.

2. ENERJİ KORİDORU TÜRKİYE

Enerji arz güvenliği son dönemlerde önemi artan bir kavram olarak daha da önemli hale gelmektedir. Artan önem, karar alıcılar ve uygulayıcılarını bu konu hakkında etkili çözüm çalışmalarına yönelik politikalar belirlemelerini gerektirmektedir. Dolayısıyla birçok çalışma da günümüzde enerji arz güvenliği için gerçekleştirilmektedir. Enerji nakil hatlarının bu politikadaki yerinin önemi ve sorunsuz bir akışın sağlanmasında ön planda olması, sorunsuz güzergâhlara ihtiyaç duyulması da Türkiye'yi önemli hale getirmektedir.

Türkiye, Avrupa şirketleri için önemli bir tüketim pazarı olmakla birlikte aynı zamanda artan doğu-batı ticaretinin merkezinde; Bulgaristan, Yunanistan, Ukrayna, Rusya, Gürcistan, Ermenistan, Irak, İran ve Suriye gibi ülkelerle komşu coğrafi konumuyla bu ülkeler arasında özel bir aktarma noktası olma potansiyeline sahiptir (Ovalı, 2008: 163). Bu nedenle, bu bölgeler arasında ve bu bölgeler ile uluslararası pazarlar arasında yapılacak her türlü ticaret, yük ve yolcu taşımacılığında önemli rol oynayacaktır (Ovalı, 2008: 163). Enerji taşımacılığı da sayılan taşımacılıkların arasında gösterilebilmektedir.

2.1. Türkiye'nin Sahip Olduğu Nitelikler ve Artan Önemi

Türkiye küresel anlamda enerji güvenliği ve özellikle enerji güvenliği konusunda giderek önemli bir aktör haline gelmeye başlamaktadır. Bu önem önceki satırlarda da değinildiği gibi öncelikle coğrafi konum özelliklerinden kaynaklanmasına rağmen belirtilen gerekçe yeterli olmamaktadır. Daha birçok faktör ve gelişmeler Türkiye'yi önemli hale getirmekte ve küresel enerji güvenliğinin merkezinde yer almasına zemin hazırlamaktadır. Coğrafi konumla ilişkili olarak kabul edilebilecek komşuluk ilişkilerindeki yakınlık bu bağlamda ayrıca değerlendirilebilmektedir.

Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konumla birlikte komşularıyla geliştirdiği ve Davutoğlu döneminin başından bu yana hızlandırılan Komşularla Sıfır Sorun Politikası ışığında kurulan temaslar ülkenin önemini arttıran etkenler arsındadır. Bu yakın ilişkilerin geliştirilmesindeki en önemli neden ise tarihi ve kültürel bağların etkisinin sonuçlarıdır. Osmanlı İmparatorluğu dönemi sürecinde bölge ülkeleri ile yaşanan birliktelik söz edilen tarihi ve kültürel etkilerin nedenlerindedir. Yunanistan ve Ermenistan² dışa bırakıldığında bölge ülkeleriyle geliştirilen ilişkilerin yakınlığı ülke coğrafyasını bu bağlamda önemli kılmaktadır.

---

² Yunanistan ve Ermenistan'la olan ilişkilerin askeri anlamda olası bir çatışmaya dönüşmeyeceği öngörüsünün genel kabul edilebilirliği unutulmamalıdır.

Türkiye'nin bölge ülkeleriyle geliştirdiği ilişkilerin yakınlığına, Orta Doğu konusunda ayrıca değinilmesi gerekmektedir. Türkiye birçok bakımdan bu sorunlu coğrafyada farklı özelliklere sahip durumda görülmekte ve algılanmaktadır. Bu farklılığa rağmen çeşitli nedenlerden dolayı Türkiye bölgede etkili bir prestije sahiptir. Bu prestij son derece önemli olmakta ve hatta ülkenin bu istikrarsız, düzensizlik, karmaşa alanındaki meydana gelen sıkıntılardan etkilenmemesine neden olmaktadır. Öyle ki Türkiye tüm dünyanın aksine bölge karışıklıklarından en az etkilenen ülkelerin başında yer almış ve bu karışıklıkların giderilmesinde her daim aktif ve etkili rol oynamıştır. Arap Baharı, olası İran temelli krizler, Irak Savaşı gibi gelişmeler bu durumun örneklerindedir.

Türkiye'nin Orta Doğu merkezli ve bölgede yaşanan krizlerden en az etkilenen ülkelere olmasıyla birlikte, bölgede etkin söz sahibi ülke, bölgesel aktör konumundadır. Bu özellik sadece ilişkilerin yakınlığı ve tarihi bağlar gibi niteliklerle açıklanmakla birlikte yetersiz görülmektedir. Bu niteliklerin de önünde, ön planda yer alan Türkiye'nin Müslüman kimliğine sahip olması ve bölge ülkeleriyle birlikte ortak platformlarda dini ilişkilerin geliştirilmesinde bir araya gelebilmesidir. İslam Konferansı Örgütü, D-8 çalışmaları bu platformların önemli örnekleriyken, aynı zamanda taraflar arasındaki farklı görüşmelere gözlemci olarak katılmak gibi çalışmalarda önemli örneklerdendir. Ayrıca, Türkiye'nin Arap-İslam dünyasıyla olan ilişkileri ile Avrupa Birliği yönelimi birbirinin alternatifi değil, Türk Dış Politikasının çok boyutlu, çok bölgeli ve çok taraflı karakterinin tamamlayıcı unsurlarıdır (Bakanlığı, 2014). Nitekim Türkiye, AB ile olan ilişkilerinde geçmişte olmadığı kadar mesafe aldığı günümüzde Arap dünyasıyla olan ilişkilerine de ivme kazandırmış durumdadır (Bakanlığı, 2014). Türkiye bir yandan AB'ye aday bir ülke olarak Brüksel'de AB ülkeleriyle temaslarda bulunurken, bir yandan da davet edildiği Arap Ligi Zirve ve Dışişleri Bakanları toplantılarında Arap ülkeleriyle bir araya gelmektedir (Bakanlığı, 2014).

Türkiye'nin Orta Doğu barış sürecine de önemli katkılar yapması bölgedeki prestij sahibi ve etkin bölgesel güç olarak nitelendirilmesinde etkili olmaktadır. Orta Doğu ülkeleriyle tarihten gelen güçlü sosyal ve kültürel bağlara sahip olan Türkiye, daima Orta Doğu Barış Süreci'nin kararlı bir destekleyicisi olmuş; sadece ilgili ülkelerle ikili ilişkilerini geliştirme yönünde değil, bölgesel işbirliğini elverişli kılacak ortamın biran evvel oluşması için de gayret göstermiştir (Bakanlığı, 2014). Ülkemiz İsrail-Filistin ihtilafının ya da diğer adıyla Filistin sorununun BMGK'nin 242, 338, 1397 ve 1515 sayılı Kararları, barış için toprak ilkesi, Yol Haritası ve Arap Barış Girişimi çerçevesinde, güvenli ve tanınmış sınırlar içinde yan yana yaşayacak iki devlet vizyonu temelinde ve karşılıklı müzakereler yoluyla adil ve kalıcı çözüme kavuşturulmasını, ayrıca Ortadoğu Barış Süreci'nin diğer tüm kanallarda da (İsrail-Suriye, İsrail-Lübnan) canlandırılması suretiyle Arap-İsrail ihtilafının çözümünü desteklemektedir (Bakanlığı, 2014). Barış arayışlarında uzlaşmazlığın her iki tarafına da eşit uzaklıkta kalmaya özen gös-

teren ülkemiz, bu özelliğiyle uluslararası toplumun çözüme yönelik çabalarına kolaylaştırıcı olarak katkıda bulunabilecek bir işlev üstlenmiş bulunmaktadır (Bakanlığı, 2014). Çünkü Ortadoğu bölgesinde kalıcı ve kapsamlı bir barışın kurulması ve bu coğrafyanın bir istikrar ve refah bölgesine dönüşmesi uluslararası toplumun ortak arzusu ve amacıdır (Bakanlığı, 2014). Bu tüm bölge ülkelerinin güvenliği için de temel ve öncelikli bir ihtiyaçtır (Bakanlığı, 2014).

Türkiye'nin başta Dışişleri Bakanlığı politikaları olmak üzere komşu ülkelerle ilişkilerde ilgili belirlenen tüm ülke politikalarındaki anlayış Orta Doğu ve Müslüman coğrafyasındaki yaşanan büyük karışıklıklara, karışıklıkların neden olduğu küresel krizlere rağmen hızla gelişen aktör olmaya devam etmesinde etkilidir. Kuşkusuz diğer ülkelere kıyasla bölgede etkin ve örnek aktör olan Türkiye'nin bu niteliğine örnek olarak Arap Baharı sırasında ve sonrasında yaşanan gelişmeler örnek gösterilebilmektedir. Bu duruma etkili bir şekilde dâhil olan Türkiye'nin süreçten büyük güçlerden daha fazla kazançlar elde etmesi verilen örneği ve sahip olunan prestiji pekiştirmektedir.

Sonuç olarak birçok nedenden dolayı ülke söz konusu istikrarsızlık ve karışıklık merkezi coğrafyada önemli ölçüde bölgesel güç olarak benimsenmekte, bu güç de her geçen gün giderek artmaktadır. Türkiye'nin bölgedeki herhangi çatışmada –diğer çatışma alanlarında olduğu gibi- dürüst arabulucu rolünü benimseyerek bu rolle devreye girmesi ve taraflara güven telkin etmesi ülkenin bölgedeki algısını önemli ölçüde olumlu yönde etkilemektedir (Zengin, 2013). Dolayısıyla bu olumlu algı bölgesel güç olarak artan prestij sahibi aktör olarak Türkiye'yi her konuda ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla enerji güzergâhı olarak tercih edilebilirlik bağlamında da ülke coğrafyasına ilgi artmaktadır.

2.2. Türkiye'nin Nitelikleri Dışında Yaşanan Gelişmeler ve Artan Önemi

Türkiye'nin enerji arz güvenliğinde öneminin artması, kuşkusuz sadece sahip olduğu niteliklerden kaynaklanmamaktadır ve şüphesiz tüm dünyada yaşanan gelişmeler kazanılan önemde etkili olmaktadır. 20.yy'da yaşanan petrol krizleri sonrasında enerji güvenliğine önemin artmasında etkili olduğu gibi yaşanan bir takım gelişmelerde ülkenin önem kazanmasında etkili olmaktadır. Enerji bağlamında bakıldığında yaşanan gelişmelerin Türkiye'nin ön plana çıkmasında etkili olmaktadır. Aslında yaşanan gelişmelerin temeline de bakıldığında gelişmelerin petrol krizleriyle bağlantılı olarak geliştirilen politikalar ve değişen alışkanlıkların birbirini tetiklediğini ayrıca belirtmek gerekmektedir.

2.2.1. Küresel Enerji Politikaları Uygulamaları

1973 ve 1979 yıllarında yaşanan petrol krizi sonrası enerji temininde yaşanan sıkıntıların ve ekonomik travmaların (Hoogeveen ve Perlot, 2007: 488)

günümüzde yaşanan krizlerle benzer özellikler taşımaktadır. Bu durum ise geçmiş yaşanan krizlerden ders alınmadığının anlaşılmasının yanı sıra; kriz sonrasında sözde değişen enerji politikaları anlayışının uygulamalarının da etkisizliğini kanıtlamaktadır. Enerji politikalarının uygulama anlayışı bu yönde Türkiye'nin önem kazanmasında etkili olan unsurların başında yer almaktadır. Petrol'ün keşfi sonrasında Orta Doğu'ya yönelim politikalarının neden olduğu önem artışı, kriz sonrasında kaynak çeşitlendirilmesine yönelim çalışmalarına nedeniyle ülke için de krizlere neden olmuştur. Hatta bu değişmeyen politika anlayışı, 21.yy'da yaşanan enerji krizlerine ortam hazırlamıştır.

Yaşanan enerji krizleri sonrasında geliştirilen politikaların benzer niteliklere sahip olması ve etkisiz kalması her zaman olumsuz gelişmelerin yaşanmasına neden olmamaktadır. Krizleri fırsata çeviren yönetimler bu olumsuz gelişmelerden etkilenmeyebilirler. Petrol krizleri, İran Devrimi, İkinci Dünya Savaşı gibi yaşanan her konuda olduğu gibi Türkiye bu yaşanan krizleri fırsata çevirebilmiş ve coğrafyasının önemini arttırmıştır. Bu önem giderek artmakta ve küresel güçler yeni çıkar alanlarını yeni nakil hatları güzergâhı olan, tüm tarafların ilgisini çeken Karadeniz bölgesine yoğunlaştırmaktadır.

3. KARADENİZ'İN JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK ÖNEMİ

Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde önem kazanmasındaki en önemli etkenler göz önüne alındığında Karadeniz faktörü öne çıkan etkenler arasındadır. Bu bağlamda öne çıkan faktör olarak görülen Karadeniz'in ülkenin önem kazanmasındaki nedenlerine değinilmesinde yarar görülmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki; Karadeniz'i sadece bir deniz olarak tanımlamak öneminin anlaşılmasında son derece yetersiz görülmektedir. Bu bağlamda bölge olarak ele alınan bir Karadeniz, uluslararası ilişkilerde artan önemi doğrultusunda incelendiğinde daha anlaşılır görülmektedir.

3.1. Karadeniz Neresi?

Karadeniz bölgesine ilişkin -dar ve geniş kapsamlı olmak üzere- çeşitli tanımlamalar vardır. Ancak bölgenin tanımı konusunda bir görüş birliği olduğunu söylemek zordur (Koçer, 2007: 197). Dar tanımlama, yalnızca Karadeniz'e kıyısı olan Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna olmak üzere altı ülkeyi içermektedir (Koçer, 2007: 197). Buna karşılık, Geniş Karadeniz (Wider Black Sea), bu altı ülkenin yanında Moldova, Ermenistan ve Azerbaycan'ı da kapsar (Koçer, 2007: 197). Aydın'a göre ise, coğrafi bir alan olmaktan daha çok siyasal bir oluşum olan Karadeniz bölgesi, kıyıdaş ülkelerin yanı sıra Güneydoğu Avrupa'dan Hazar kıyılarına kadar, bölgedeki siyasal gelişmeleri etkileyebilen ve bu gelişmelerden etkilenen ülkeleri kapsamaktadır (Koçer, 2007: 198). Ayrıca, Karadeniz bölgesini, "Geniş Orta Doğu" (Wider Middle East) projesinin bir parçası ve doğu sınırı olarak betimleyen görüşler de vardır (Koçer, 2007:198).

3.2. Karadeniz'in Artan Önemi

Geniş anlamda yapılan tanımlamasıyla ışığında Güneydoğu Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan bir alt sistem olarak nitelendirilen (Myrianthis, 2001: 124) Karadeniz'in her geçen gün önemi artmaktadır. Bu artan önem birçok şekilde kendini göstermiş ve günümüzde de bölgenin mücadele konusu haline gelmiş olması bölgenin artan önemini vurgulamaktadır.

Karadeniz'in öneminin artması kuşkusuz birçok nedenden kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerin başında da Soğuk Savaş'ın sonra ermesi sonrasında bölgede hak sahibi olmak isteyen büyük güçlerin çıkarlarının artan önemde etkili bir faktör olduğu görüşü genel olarak savunulmaktadır. Bu görüş doğrudur fakat asıl olan bu bölgeye artan ilginin nedenlerinin açıklanmasıyla bu durum daha anlaşılabilir olmaktadır. Kısacası bölgenin artan öneminde büyük güçlerin bölgeye yönelimini savunarak yapılan açıklamalardan ziyade bu güçlerin bölgedeki ilgisinin artışıdaki nedenlerin açıklanması, bölgenin öneminin artışının asıl nedenidir.

Türkiye'nin öneminin artışının da temelinde yer alan enerji faktörü aynı şekilde Karadeniz için de geçerli olarak kabul edilmesi gereken nedenlerin başında yer almaktadır. Enerji kaynaklarının öneminin artmasıyla birlikte nakil güzergâhlarının da önemli hale gelmeye başlaması Karadeniz öneminin artmasında ve bölgeye büyük güçlerin etkinliklerini arttırmaya çalışmasında doğrudan bağlantı kurulabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Karadeniz önemli bir geçiş koridoru olması bakımından önemli hale gelmektedir. Kısacası, Karadeniz'in öneminin artmasını genel olarak enerji faktörü ile bağlantılı olarak incelemek gerekmektedir. Çünkü enerji konusunda yaşanan gelişmeler tamamen enerji güvenliği, enerji arz-talep güvenliği ve genel olarak güvenlik konularını da etkilemesi nedeniyle kapsam geniş olarak ele alınmaktadır.

Enerji güvenliğinin sağlanması konusunda enerji arz-talep güvenliği politikaları incelendiğinde kaynakların kesintisiz bir şekilde tüketicilere ulaştırılması ve bu durumun makul fiyatlarla gerçekleştirilmesi konularına yoğunlaştığını belirtmiştik. Bu bağlamda, küresel çapta etkilere neden olabilen enerji güvenliği konusu temelinde bakıldığında Karadeniz hem tedarikçi hem de kullanıcılar açısından farklı şekillerde önem taşımaktadır. Bu nedenle Karadeniz'in enerji temelinde artan öneminin arz-talep güvenliği açısından ve genel olarak enerji güvenliğinin diğer faktörleri açısından değerlendirilmesi gereklidir.

3.2.1. Enerji Talep Güvenliği Bakımından Karadeniz'in Artan Önemi

Karadeniz'in enerji talep güvenliği açısından artan önemi bu değerlendirme açısından önem kazanmaktadır. Bu değerlendirme enerji güvenliğinin arz güvenliği temelinde yapılan tanımlamalarının eksik olduğunu kanıtlaması bakımından gerekli görülmektedir. Talep güvenliği açısından bakıldığında, bölge ülkeleri arasında SSCB dönemi sonrasında uluslararası sistemdeki yerini alan ve enerji süper gücü olabilmek yolunda politikalar belirleyen

Rusya Federasyonu açısından ve bölgenin önemli enerji kaynağı üreticisi olan İran Karadeniz'in artan önemi öncelikli olarak değerlendirilmiştir.

İran ve Rusya Federasyonu'nun sahip oldukları doğal gaz enerji kaynakları kanıtlanmış dünya rezervlerinin %50'sine yakınına oluşturmaktadır (Winrow, 2004: 24). Bu ölçekte büyük miktarda doğal gaz rezervlerine sahip olan ekonomiler gibi bu söz konusu ekonomilerde enerji ihracatı gerçekleştirmek yolunu tercih etmektedirler. Vladimir Putin sonrası enerji politikalarını dış politika anlayışının temelini oluşturan Rusya Federasyonu için bu durum hayati gereklilik niteliği taşımaktadır, aynı zamanda son dönemlerde uygulanan uluslararası yaptırımlar nedeniyle Batı'yla doğal gaz ihracatı durma noktasına gelen İran için farklı görülmesine karşın aynı şekilde enerji ihracatının devamlılığı konusu hayati önem taşımaktadır.

3.2.1.1. Rusya Federasyonu Doğal gaz Rezervleri, Tüketimi ve İhracatı

Rusya Federasyonu dünyanın en zengin doğal gaz rezervlerine sahiptir. Rakamlarla belirtmek gerekirse; Rusya Federasyonu, toplam olarak kanıtlanmış dünya doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %21,4'üne yani 44,6 trilyon m³ kanıtlanmış doğalgaz rezervine sahiptir (BP, 2012: 20). Rusya Federasyonu Enerji Bakanlığı'nın açıklamış olduğu kanıtlanmış doğal gaz rezervlerine bakıldığında ise belirtilen rakamlar farklılık göstermektedir. Bakanlık, dünya toplam kanıtlanmış doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %27'sine, (47 trilyon m³ doğal gaz rezervi) sahip olduklarını belirtmektedir (Ahrend ve Tompson, 2005: 801). Genel olarak Batı Sibirya bölgesinde bulunan Rusya Federasyonu doğal gaz rezervleri 2010 yılında keşfedilen üç saha ile birlikte toplamda 26 bölgeden çıkarılmaktadır (Gazprom: 05.06.2014).

Günlük yaklaşık olarak 607 milyar m³ doğal gaz üretimi gerçekleştiren Rusya Federasyonu'nun günlük tüketimi yaklaşık olarak günlük 424 milyar m³ 'tür gerçekleştirmiştir. (BP, 2012: 28). Üretilen doğal gazın önemli bir kısmını ihraç eden Rusya Federasyonu, dünyanın en büyük doğal gaz ihracatçısı olmasının yanı sıra üçüncü büyük enerji tüketicisidir (Bayraç, 2009: 126). Doğal gaz ihracatının tamamına yakınına Avrupa Birliği'ne yapan Rusya Federasyonu'nun en önemli doğal gaz ithalatçısı Avrupa Birliği üyelerinden Almanya'dır. 2011 yılı sonu istatistiklerine göre Almanya tek başına yaklaşık olarak 30,8 milyar m³ ithalatı gerçekleştirmiştir (BP 2012: 28). Bu veriler ışığında bakıldığında Rusya Federasyonu'nun dış politikasında enerji süper gücü olmak yolundaki adımların nedeni anlaşılabilir.

Rusya Federasyonu'nun enerji politikaları Putin döneminin başlangıcı ile birlikte ayrı bir boyuta ulaşmıştır ve günümüzde de bu uygulamalar devam ettirilmektedir. Enerji ihracatına yönelik politikalar izleyen Rusya Federasyonu bu bağlamda da doğal gaz ihracatına ağırlık vermektedir. Uygulanan enerji politikalarıyla, enerji kaynaklarının ihracatından sağlanan yaklaşık 430 milyar dolar (Stent, 2008: 1093) yabancı para gelirinin ülke ekonomisinde yarattığı olumlu etki, uluslararası sistemde enerji politikalarının benimsenmesinin en önemli nedenleri arasındadır.

İzlenen enerji politikaları ihracata dayalı bir ekonominin sürdürülebilirliği üzerinde şekillendirilmektedir. Çünkü ülkenin üretim olarak yapılması gereken yatırımlar enerji sektörüne aktarılmış ve enerji temelli ekonomik düzen oluşturulmuştur. Bu durum enerji kullanıcılarını bağımlı hale getirmek gibi bir yarar sağlanmasına karşılık enerji talep güvenliği sorununu da meydana gelebilme olasılığını güçlendirmektedir. Çünkü enerji ortaklarının Rus gazına bağımlı olduğu kadar ülkenin de bu alıcılara ve enerji pazarlarına muhtaç olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Rusya Federasyonu izlemekte olduğu son dönem enerji politikalarında olası enerji talep miktarlarında yaşanabilecek krizlere yönelik uygulamalar gerçekleştirmektedir. Yeni pazarlara erişim ve yeni nakil hatları inşası gibi çalışmalara öncelik vermeye başlayan bu politikalarla ülke önemli ölçüde olası olumsuzluklara kendisini hazırlamaktadır. Çünkü bağımlılığın karşılıklı olduğu unutulmamalıdır. Avrupa Birliği'ne yapılan doğal gaz ihracatını azaltarak -artan üretimle birlikte inşa edilecek yeni boru hatları aracılığıyla büyümekte olan ekonomiler olan Japonya ve Kore gibi ülkelerle ihracatını arttırmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, Sakhalin doğal gaz boru hattı bölgeyle olan doğal gaz ihracatını arttırılmasına yönelik yapılan çalışmalardan birisidir (Sevastyanov, 2008: 40). Geliştirilen ilişkilerle birlikte, Rus doğal gazının bölgeye aktarılması ülkeye ekonomik olarak katkı sağlarken aynı zamanda Uzak Doğu ülkelerinin Orta Doğu bölgesine olan bağımlılığını hafifletmesi bakımından da büyük önem taşımaktadır (Simbar ve Sheikhneshin, 2011: 1279).

Rusya Federasyonu bu olası tehditlere karşı önlemler almaktayken aynı zamanda çevre ülkelerin kendisine bağımlılığını arttırmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda yapılan çalışmalar ise öncelikli olarak güçleri yakın çevresinden uzaklaştırmak ve daha fazla enerji nakil hatları inşa ederek ihracatını arttırma çalışmalarıdır. Kuzey Akım hattının inşa edilmesi bu yönde atılan adımlardan gösterilmektedir. Direkt olarak bağlanan bu hatla iyi niyetini ortaya koyan ülke Güney Akım ve Mavi Akım gibi projelerle de etki alanını genişletmeye çalışmakta ve bu çabalar Karadeniz'i daha da önemli hale getirmektedir.

3.2.2. Enerji Arz Güvenliği Bakımından Karadeniz'in Artan Önemi

Enerji kaynağı rezervlerine sahip olan bölge ülkelerinin bölgedeki etkinliklerini arttırmasıyla önem kazanan Karadeniz, benzer şekilde enerji arzı bağlamında bu rezervlere bağımlı hale gelen bölge ülkelerinin ve nakil hatlarının ulaştığı ekonomiler için de büyük öneme sahiptir. Dünyanın önde gelen enerji tüketicilerinden olan AB bu ekonomilerin başında gelirken, enerji kaynaklarında dışa bağımlı olan Avrupa kıtası ekonomileri de bu bağlamda bölge ülkeleriyle birlikte değerlendirilebilmektedir.

Dünyanın en önde gelen ekonomilerini bünyesinde barındıran AB'nin enerji arz güvenliği bağlamında Karadeniz'e her geçen gün ilgisi artmakta ve enerji politikalarında bölgeyle olan ilişkiler konusundaki çalışmalarına

ağırlık vermektedir. Doğal gaz bakımından öne çıkan ve engellenemeyen bağımlılık AB'yi ciddi oranda olumsuz etkilemektedir. Bu durumu farkında olan ve Karadeniz politikalarına ağırlık veren AB temel olarak enerji akışının güvene alınması konusunda bölge ülkeleriyle ilişkilerini yakınlaştırmaktadır. Doğu'ya genişleme ve Komşuluk Politikaları bu ilişkilerin geliştirilmesi konusundaki çalışmalar arasında yer alırken, aynı zaman da kültürel bağların geliştirilmesi ve SSCB eski uydularının Rusya Federasyonu'ndan uzaklaştırılmaya çalışılması da Karadeniz politikaları ışığında gerçekleştirilmektedir.

AB'nin bölge ülkeleri üzerinden gelen enerji akışının kesintisiz olarak sağlanmasına yönelik politikalarının beklenen etkileri yaratmamaktadır. Genişleme ve Komşuluk politikalarıyla birlikte bölgeye NATO'yu yerleştirmeye çalışması başta olmak üzere yaşanan birçok Rusya aleyhine gelişme, söz konusu akışın kesintilere uğradığını göstermiştir. Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Doktrine karşı gelen politikaların uygulanması sonrası yaşanan kesintiler ayrıca AB'yi alternatif politikalar üretmek zorunda bırakmıştır.

Petrol konusunda tam olarak arz güvenliği yaşamayan AB, doğal konusunda yaşamış olduğu ve sınırlı tedarikçiye bağımlılık temelinde gelişen arz güvenliği için yeni tedarikçi bölgeler bulunması yönünde politikalara yönelmiştir. Bu doğrultuda Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri gibi SSCB sonrasında gelişmişlikten uzak olan fakat zengin doğal gaz rezervlerine sahip olan bölgelere yönelim çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Şüphesiz bu çalışmalarda Rus enerji nakil hatlarına ve hegemonyasına bağımlı olan bölge ülkeleri olması nedeniyle, Rus tarafından tehdit olarak algılanmış ve AB, Rus arka bahçesinden uzak durması konusunda uyarılmıştır. AB'nin bölgeye yöneliminin Karadeniz açısından öneminin artması ise söz konusu rezervlerin bu bölgeden Avrupa'ya aktarılması bakımından ilişkilendirilmektedir. Fakat tekrar belirtmek gerekir ki, AB'nin Orta Asya ve Kafkasya'da ilgisini arttırmasının yarattığı olumsuzlukların yanı sıra Karadeniz'e ilgisinin artması Rus tarafından hoş karşılanmamıştır. Osetya Krizi, tehditlerin yersiz olmadığını AB başta olmak üzere tüm dünyaya kanıtlamıştır.

3.2.3. Enerji Kaynaklarına Pazar Arayışında Olan Ekonomiler Bakımından Karadeniz'in Artan Önemi

Rusya Federasyonu eksik yanını Hazar ve Orta Asya enerjileriyle besleyerek Avrupa'yı ve Baltık ülkelerini kendine enerji konusunda bağımlı hale getirmiştir (Erkan, 06.06.2014). Bunu yaparken de en büyük silahını yani boru hatlarını kullanmış ve bu hatların yönetimini de GAZPROM gibi güçlü şirketlere bırakmıştır (Erkan, 06.06.2014). Rusya Federasyonu bu politikalarla birlikte diğer ülkeler için doğal kaynak tedarikçisi haline gelmiştir (Dugin, 2010: 52).

Rusya Federasyonu'nun izlemiş olduğu yakın çevresindeki etkisini arttırma, bölge kaynaklarının yönetmek ve büyük güçleri bölgeden uzak tut-

mak politikaları gibi yaklaşımlar, söz konusu bölge ülkeleri için olumsuz etkilere neden olmaktadır. Öncelikle SSCB döneminden kalma ilişkilerin yaşanan bu olumsuz gelişmelerde etkisi büyük önem taşımaktayken, SSCB döneminde merkeze bağımlı olmanın da etkileri büyük önem taşımaktadır. Bu olumsuz etkiler özellikle enerji konusunda kendisini göstermektedir. Doğal gaz bakımından önem kazanan bölge aynı şekilde doğal gaz iletiminde yaşanan sıkıntılar nedeniyle de enerji kaynağına sahip bölge ülkeleri için olumsuz etkilere neden olmaktadır.

SSCB'den kalma nakil hatlarının kullanılması ve alternatif hatların inşa edilebilmesinde engellerin yaşanması Moskova'ya bağımlılığa neden olması nedeniyle ülkelerin alternatif pazarlara oluşumunu engellemektedir. Bu bağımlılığın farkında olan Rusya Federasyonu da bu yönde politikalar belirlemekte ve bölgedeki etkinliğini arttırabilmektedir. Bölgedeki etkinlik artışı öncelikle GAZPROM aracılığıyla imzalanan uzun dönemli anlaşmalarla gerçekleştirilmekte ve SSCB dönemi ilişkileri de bu etkinlik artışı şekillenmektedir.

Bölgede artan Rus etkisi, bölge ülkeleri tarafından son zamanlarda olumlu karşılanmamaktadır. Kriz zamanlarında imzalanan uzun dönemli anlaşmalara karşı çıkılması ve tepkilerin dile getirilmesi durumun hoş karşılanmadığının göstergelerindedir. Enerji gelirlerinin tüketimle birlikte arttığı günümüzde 100 kat daha fazla gelir sağlamayı planlayan bölge ekonomilerinin enerji pazarlarına açılma istediğini körüklerken aynı oranda Rus hâkimiyetine tepkinin kaynağını teşkil etmektedir.

Bölge ülkeleri tepkilerini göstermekle yetinmemektedirler ve bir takım enerji projelerini uygulamaya geçirilmesi konusunda çalışmalar yürüterek bölgedeki Rus etkinliğini kırmaya çalışmaktadırlar. Özellikle Azerbaycan bölge ülkeleri arasında rezerv sahibi olarak ön plana çıkarken Gürcistan gibi ülkeler de geçiş güzergâhı olarak taşıdıkları önem dolayısıyla söz konusu projeleri destekleyen ülkeler arasında ön plana çıkmaktadır. Bu planlar genel olarak Karadeniz üzerinde gerçekleşmesi bakımından da Karadeniz enerji Pazar arayışı içerisindeki ülkeler için de önem taşımaktadır.

Alternatif enerji pazarına açılmayı hedefleyen ülkeler çeşitli projeler geliştirmesine karşın bu projelerin tamamı uygulanamamaktadır. Nabucco Projesi bu uygulanamayan projelerin başında yer almaktadır. Fakat bu projenin uygulanamaması da ayrıca Karadeniz'in önemini arttırmakta ve değerli hale getirmektedir. Çünkü iptal edilen her proje Karadeniz üzerinde projelerin geliştirilmesine zemin hazırlamaktadır.

Nabucco başta olmak üzere Hazar üzerinden inşa edilecek nakil hatları gibi projelerin uygulamaya geçirilememesi birçok nedenden kaynaklanmaktadır. Rezerv bulma sorunu ve bölgesel sorunlar bu tarz çalışmaları engellemekte ve projelerin rafa kaldırılmasına neden olmaktadır. İptal edilen projeler de Rusya Federasyonu'nun yararına olmakla birlikte Karadeniz'in öneminin artmasına neden olmaktadır. Hazar'ın Statüsünün tartışmaya açılması bu noktada önemli kazançlar arasındadır. Bu derece önemli

konu hakkında uluslararası hukuka uygun hareket etme isteği Rusya Federasyonu'nu uluslararası kamuoyuna karşı sempatik gösterirken aynı zamanda projelerin uygulanmasına engel olmaktadır. Dolayısıyla bölge projeleri Karadeniz bölgesi çevresinde yoğunlaştırılmaktadır.

3.3. Karadeniz Enerji Nakil Hatları

Enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden dünya piyasalarına açılması Türkiye'nin jeopolitik önemini arttıracaktır (Dokuzlar, 2006: 169). Bu önem artışı dolayısıyla Karadeniz için de geçerli olmaktadır. Fakat Karadeniz söz konusu enerji kaynaklarının dünya piyasalarına açılması bakımından değil, bir ara bölge, geçiş yolu olması bakımından Türkiye'nin önem kazanmasında etkiye sahiptir (Dokuzlar, 2006: 170). Bu bağlamda Karadeniz bölgesinde de bir takım çalışmalar gerçekleştirilmiş ve ileri dönemlere yönelik projeler konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

3.3.1. Mevcut Karadeniz Bölgesi Enerji Nakil Hatları

Rusya Federasyonu sahip olduğu doğal gaz boru hatlarının uzunluğunun dünyanın etrafını dört kez dolaşabilecek uzunlukta olduğunu belirtirken (Gazprom, 03.06.2014), Avrupa Birliği ile arasındaki doğal gaz akışının tamamını boru hatlarıyla olmak üzere Ukrayna (%80) ve Beyaz Rusya (%20) üzerinden sağlamaktadır. Rusya Federasyonu doğal gazı, yaklaşık olarak 110bcm-120bcm taşıma kapasitesine sahip olan Siyanie (Northern lights) (Kropatcheva, 2011: 562), Yamal-Avrupa doğal gaz boru hatlarıyla Beyaz Rusya üzerinden, Urengoy-Pomary-Uzhorod ve Soyuz doğal gaz boru hatlarıyla Ukrayna üzerinden, Nord Stream doğal gaz boru hattıyla da Almanya üzerinden, Mavi akım doğal gaz boru hattıyla Türkiye üzerinden Avrupa Birliği doğal gaz şebekelerine aktarılmaktadır (Attanasi ve Freeman, 2012: 205).

Günümüzde var olan bu söz konusu nakil hatlarından Mavi Akım nakil hattı diğerlerine nazaran ülkemiz ve Karadeniz için ön plana çıkmaktadır. Çünkü bu hat diğerlerinden farklı olarak ülkemiz sınırlarına uzanmakta ve alternatif güzergâh konusundaki çalışmaların örneklerinden olmaktadır. Dolayısıyla Mavi Akım, hem güzergâhı hem de ülkemize uzanması bakımından faaliyette olan diğer nakil hatlarına göre biraz daha önem taşımaktadır.

3.3.1.1. Mavi Akım Doğal Gaz Boru Hattı (BLUE STREAM)

Mavi Akım doğal gaz boru hattı, Rusya Federasyonu'nun yaşamış olduğu Çeçenistan Krizi ve Orta Asya'da önemli bir rezerv ve enerji geçiş rotası olan Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki Dağlık-Karabağ Sorunu gibi bölgesel sorunlar (Bacık, 2001: 86) nedeniyle güvenli nakil güzergâhları arayışları doğrultusunda yapımı gerçekleştiren önemli doğal gaz boru hatlarından bir tanesidir. Enerji akışının güvenli olarak sağlanabildiği enerji geçiş koridoru olan Türkiye'den geçirilmesi ve Avrupa'nın da içerisinde olduğu büyük enerji pazarına (*Avrasya Enerji Oyunu*) Türkiye'yi de dâhil etmek-

tedir. Rus doğal gazını Avrupa'ya taşıyan Mavi Akım doğal gaz boru hattı, büyük enerji pazarının içine alması nedeniyle, Avrupa Birliği'nin enerji arz güvenliği için Türkiye'de büyük önem kazanmaktadır.

1997 yılında İtalyan ENI, Rus Gazprom ve Türkiye'nin ortaklığında yapımına başlanılan (Gökhan Bacık, 2006: 301) Mavi Akım doğal gaz boru hattı 2005 yılında Beregovaya kompresör istasyonunun da devreye sokulmasıyla tamamlanmıştır. Tasarım aşamasında yılda 16 milyar m³ doğal gaz transferi yapacak şekilde tasarlanan Mavi Akım doğal gaz boru hattından 2010 Eylül ayı itibarıyla gaz iletimi yıllık 51 milyar m³ civarına ulaşmıştır (Gazprom, 03.06.2014). Türkiye, 2012 yılında Ağrı yakınlarındaki doğal gaz boru hattında meydana gelen patlama sonrasında İran'ın gaz akışını kesmesiyle birlikte Gazprom'a yapmış olduğu doğal gaz akışının artırılması başvurusu sonrasında günlük gaz akışı günlük 32 milyon m³ civarına çıkartılmıştır (CNNTürk Ekonomi,03.06.2014).

Rusya Federasyonu-Karadeniz-Türkiye Doğalgaz İletim Hattı (Mavi Akım) (Engin, 2010: 236) 1207 km uzunluğunda olmakla birlikte toplam uzunluğun yaklaşık 400 km'lik bir kısmı Karadeniz altından Samsun limanına ulaşmakta ve Ankara'ya aktarılmaktadır (Uluatam, 2010: 64). Günümüzde faaliyet gösteren hattın işletimi BOTAŞ ve Gazprom tarafından yürütülmekle birlikte iki taraf arasında yapılan özel anlaşmaya göre Türkiye, Rusya Federasyonu'nun onayını almadan üçüncü ülkelere doğal gaz ihracatı yapamamaktadır. Mavi Akım doğal gaz boru hattının İzmir ve Ceyhan'a aktarılması ve ihraç edilmesi mümkün seçenekler arasında düşünülürken Ege Denizi'nden yapılacak doğal gaz boru hattı bağlantısıyla gazın Yunanistan'a da ulaştırılması planlanan projeler arasındadır. (Uluatam, 2010: 64) Fakat Mavi Akım doğal gaz boru hattının İsrail'e kadar ulaştırılarak Rus doğal gazının ABD'nin güçlü bir müttefiki olan bu ülkeye ihraç edilmesi projeleri enerji politikalarının uygulanmasında doğal gaz boru hatlarının fazlasıyla önemli olduğunun göstergesidir.

3.3.1.2. Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı (BTC)

"Doğu-Batı Enerji Koridoru" olma vizyonumuzun ilk adımı olan ve Boğazlarımızdaki trafik yüküne bağlı risklerinin en aza indirilmesi açısından da önemli bir avantaj sağlayan bu hat ile Azerbaycan'da üretilen ham petrol Ceyhan terminaline ulaştırılarak tankerlerle dünyanın ve Türkiye'nin çeşitli bölgelerine gönderilmektedir. 2006 yılında ilk tanker yüklemesi yapılan hattın işletmesi BOTAŞ International Limited Şirketi (BIL) tarafından yapılmaktadır. Taşıma kapasitesi 50 milyon ton/yıl olan bu hattın Ceyhan Deniz Terminalinden 2013 yılında toplam 248 milyon varil ham petrol 328 tankerle sevk edilmiştir.(BOTAŞ, 04.06.2014).

Proje aşaması olarak bakıldığında hattın özellikleri ve inşaat süreci büyük önem taşımaktadır. Hattın uzunluğu 1073 km olmakta ve Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan rotalarından geçerek Ceyhan'a ulaşmaktadır. BTC; Hazar Bölgesi'ndeki rezervlerden çıkan petrolün doğrudan Akdeniz'e taşınmasını

sağlamakta, söz konusu petrolün Karadeniz üzerinden taşınarak boğazlardan geçecek tanker sayısını ve tehlikeleri azaltması bakımından önem taşımaktadır (Yüce, 2006: 320). Doğu-Batı Koridoru'nun ayrılmaz parçası olan hattın inşa sürecindeki çalışmalar ise; 12,704 işgücü, 89,667 adet boru kullanımı, 6 adet istasyon şeklindedir.(BTC, 04.06.2014).

3.3.1.3. Bakü-Novorossisk Ham Petrol Boru Hattı

Bu hat, Bakü'den başlayıp Çeçenistan üzerinden Rusya'nın Karadeniz limanı olan Novorossisk'e kadar giden bir erken üretim hattıdır. (Yüce, 2006: 326-327). 1,400 km uzunluğunda olan hat 5 milyon ton -gerekli yatırımlar yapılırsa 17 milyon ton- taşıma kapasitesine sahiptir ve 1997 yılından beridir kullanılmaktadır. (Yüce, 2006: 327).

3.3.1.4. Bakü-Supsa Ham Petrol Boru Hattı

Tüm siyasi risklere rağmen 8 Mart 1996 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı H.Aliyev ve Gürcistan Cumhurbaşkanı E.Şevardnadze Tiflis'te Bakü-Supsa petrol boru hattının yapılması konusunda anlaşmışlardır. "*Yüzyılın anlaşması*" nda yer alan şirketlerin kurduğu Azerbaycan Uluslararası Operasyon Şirketi (ABƏŞ), SOCAR ve Gürcistan hükümeti arasında imzalanan 3 taraflı anlaşma Azeri, Çırak, Güneşli yataklardan çıkan ilk Azerbaycan petrolünün Bakü-Supsa petrol boru hattı vasıtası ile nakli öngörülmüştür (Azerbaycan, 09.06.2014).

Bakü-Supsa petrol boru hattı ile ilk Azerbaycan petrolü 17 Nisan 1999'da ihraç edilmeye başlanmıştır. Bu yolun en büyük avantajı Azerbaycan petrolünün temiz halde "Türk light" markası ile dünya pazarına çıkarılmasıdır. Batı yönünde uzanan Bakü-Supsa petrol boru hattının uzunluğu 837 km, çapı 530 mm'dir. Bakü-Supsa hattının kullanıma verilmesi Güney enerji koridorunun temelini koymuş, Azerbaycan kendi bağımsızlığı tarihinde ilk kez petrol naklinde alternatif yola sahip olmuştur (Azerbaycan, 09.06.2014). Dolayısıyla, taşıdığı özellikler bakımından hat Azerbaycan için bir dönüm noktası olması ve Türkiye'nin de proje ortakları arasında yer alması bakımından önem kazanmaktadır.

3.3.2. Karadeniz Bölgesi'nde Planlanan Enerji Nakil Hatları

Uluslararası sistemin değişen yapısı ve özellikle enerji güvenliği konusundaki yaşanan gelişmelerle ülkeler bu değişim içerisinde bir takım yeni projelerin gerçekleştirilmesi yönünde politikalar izlemektedirler. Bu politikalar ışığında Karadeniz bölgesi ve çevresinde de yeni hatlar konusunda projeler geliştirilmekte, çalışmalar da yoğun olarak sürdürülmektedir.

3.3.2.1. Güney Akım Doğal Gaz Boru Hattı

Rusya Federasyonu, gerek bölgedeki öncelikli çıkarlarının güvenliğini korumak (Larrabee, 2009: 308) gerekse de enerji güvenliğini sağlamak amacıyla bölge üzerinde yapılan çalışmalara karşı politikalar geliştirmektedir.

Bölge ülkeleri ile yakın ilişkiler kurmakla birlikte bölgenin hâkimi olduğunu göstermek amacıyla uygulamış olduğu enerji diplomasisinin yanı sıra, projeye rakip olacak nakil hattı projelerinin geliştirilmesi gibi politikalar, Rusya Federasyonu'nun bölgedeki çıkarlarının korunması amacıyla öncelikli uygulamaları olmuştur. Bu bağlamda Rusya Federasyonu'nun öncelikli çıkarlarının korunması amacıyla geliştirilen ve Mavi Akım projesiyle bağlantılı olarak düşünülebilecek Güney Akım Projesi bu bağlamda büyük önem taşımaktadır.

Mavi Akım doğal gaz boru hattının Karadeniz tabanındaki bölümüne yapılacak eklemelerle Rus doğal gazını Avrupa'ya aktaracak olan, Nabucco projesine rakip olarak geliştirilen ve 11 Aralık 2012 tarihinde temeli atılan, tarafların enerji arz güvenliğinin sağlanmasında atılan en son adımlardan bir tanesi olan Güney Akım doğal gaz boru hattı projesi, 2446 km uzunluğunda, 10 kompresör istasyonu ve 63 milyar m³ taşıma kapasitesine sahip olarak tasarlanmıştır ve proje Gazprom, Eni, Wintershall Holding ve EDF ortaklığında yürütülmektedir (Gazprom, 09.06.2014).

Rusya Federasyonu'nun Novorosisk bölgesinden başlayarak Karadeniz'in tabanında belirli bir mesafe ilerledikten sonra iki kolay ayrılacak olan Güney Akım doğal gaz boru hattının bir kolu Bulgaristan üzerinden Yunanistan'a sonra da Adriyatik Denizi tabanından İtalya'ya ulaşacak şekilde planlanmaktayken (Tziampiris, 2010: 81) diğer kol ise Romanya üzerinden yapılacak bağlantılarla, Macaristan, Avusturya, Hırvatistan, Sırbistan ve Slovenya'ya uzanacak şekilde planlanmaktadır.

Güney Akım Projesi Avrupa'yı kısaca alması bakımından da önemli olmakla birlikte NATO'yla yakın ilişkiler geliştiren Ukrayna'yı devre dışı bırakması bakımından da büyük önem taşımaktadır. 900 km kadar deniz altından ilerleyecek olan Güney Akım doğal gaz boru hattı, stratejik bir araç olarak kullanılması düşüncesiyle normalin üstünde bir kapasitede tasarlanmıştır (Dieckhöner, 2012: 158). Hattın, 30 milyar Euro'yu bulması beklenen ([http: 103](http://103)) maliyetiyle birlikte 2015 yılında bir kısmı, 2018'de diğer bir kısmı devreye girmesi planlanan Güney Akım boru hattı için çalışmalar devam etmektedir (Gazprom, 06.06.2014).

3.3.2.2. Beyaz Akım Boru Hattı Projesi Tasarısı

Beyaz Akım esasen kısaca GUEU kısa adıyla anılan Gürcistan-Ukrayna-Avrupa Birliği doğalgaz ulaştırma ortak projesidir. Proje, Azerbaycan Şah Deniz doğalgazını Azerbaycan, Gürcistan ve Karadeniz yoluyla Romanya'ya, buradan da Batı Avrupa'ya ulaştırmayı öngörmektedir. Bu hattın sağlanacak doğalgaz miktarının yılda 32 milyar metreküp olması hedeflenmektedir. Hayata geçirildiği takdirde Beyaz Akım, mevcut Güney Kafkasya doğalgaz hattını kullanarak Gürcistan'ın Karadeniz'deki limanı Supsa'ya ulaşacak ve buradan da kapasitesini üç safhada artırarak nihai olarak 32 milyar metreküpe ulaşacaktır. (Ertan, 08.06.2014).

Tasarı aşamasındaki Beyaz Akım, aynı zamanda AB'nin de Rusya'ya bağımlılığını azaltacağından AB tarafından da destek görebilir (Tüysüz, 2014: 80). Ön çalışma aşamasında olan projenin en büyük sorunu ise tıpkı Nabucco Projesi gibi finansman ve tedarikçi olacak ülkelerin belirsiz olmasıdır (Uluatam, 2010: 65-66).

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminde Doğu ile Batı Blokları arasındaki sınırlardan biri olan Karadeniz, uluslararası arenada iki kutuplu düzenin son bulmasıyla farklı bir anlam kazanmıştır (Tüysüz, 2014: 75). Uluslararası konjonktürde yaşanan değişim, tarihsel sürecin çeşitli aşamalarında olduğu gibi Karadeniz bölgesine mücadele alanı olma özelliğini tekrar kazanmıştır (Tüysüz, 2014: 75). Yeni ekonomik fırsatların yanı sıra enerji konusunda jeostratejik ve jeopolitik önemi olan bölge yine bu özelliğine bağlı olarak önemini ve tehditlerini bünyesinde barındırmaktadır. Son dönemlerdeki artan önemi enerji konusu nedeniyle açıklanabilmekteyken bu konu temelinde aynı zamanda tehditler de olası görülebilmektedir.

Küresel güvenliğinin sağlanmasında önemi tartışılmaz ölçüde büyük olan Karadeniz'in özellikle enerji konusundaki meydana gelen küresel gelişmelerle önemi daha da artarken bu durum, aynı zamanda tehditlerin de artması anlamına gelmektedir. Karadeniz küresel enerji piyasalarına açılan bir kapı olmaması ve sadece geçiş güzergâhı olmasına rağmen olası tehlikelerle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu olasılık son derece yüksek oranda beklenen ve küresel etkilere neden olabilecek boyutlardadır. Tarihten bu yana mücadele konusu olan bölgenin taşıdığı güzergâh niteliği bu bağlamda enerji güvenliği için bir tehdit olmaktadır. Bir yandan olumlu olarak nakil hatlarının bu bölgede yoğunlaşması önemliyken, güvenlik konusunda önlemlerin alınmaması önemi krize çevirmektedir.

Enerji konusunun krizle birlikte anılmaya başlandığı günümüzde özellikle Karadeniz konusunda önemli uygulamalar gerçekleştiren Türkiye, aynı zamanda önemli ölçüde krizlerin meydana gelebilmesine de zemin hazırlamaktadır. Çünkü Orta Doğu ve Hazar coğrafyası örneklerinde görüldüğü gibi enerji zengini olan bölgelerin karışıklıklara neden olması ve üstelik bu karışıklığın izlenen politikalarla coğrafyamıza taşınması olasıdır. Ayrıca enerji kaynaklarını yaptırım aracı silah olarak kullanılması sonrasında kutuplaşmaların enerji konusu temelinde yaşanması sıkıntıları arttıracak niteliktedir.

Sonuç olarak, taraflar arasında denge politikası izleyen Türkiye her zaman kazançlı çıkmayabilecektir. Rusya Federasyonu'nun politikalarındaki sert karakteri ilişkiler sonucunda yaşanabilecek olumsuzlukların olası nedenlerindedir. Kısacası Karadeniz'in önemi güzergâhların artan önemi nedeniyle artmış olsa da bu konuda atılabilecek bir yanlış adım aynı ölçüde krizlerle önemle doğru orantılı olarak yaşanabilecektir.

KAYNAKLAR

- Abdo, H. (2011) "UK Energy Security: Challenges, Threats and Solutions", *Energy Science and Technology*, c. 1, s. 2, ss. 38-53.
- Ahrend, R. ve Tompson, W. (2005) "Unnatural Monopoly: The Endless Wait for Gas Sector Reform in Russia", *Europe-Asia Studies*, c. 57, s. 6, ss. 801-821.
- Attanasi, E. D. ve Freeman, P. A. (2012) "Role of Stranded Gas from Central Asia and Russia in Meeting Europe's Future Import Demand for Gas", *Natural Resources Research*, c. 21, s. 2, ss.193-220.
- Azerbaycan, (2014), Enerji Kaynakları Nakil Stratejisi, http://www.azerbaijans.com/content_1030_tr.html. (09.06.2014).
- Bacık, G. (2001) "The Bluestream Project, Energy Co-operation and Conflicting Interests", *Turkish Studies*, c. 2, s. 2, ss.85-93.
- Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı, Proje, <http://www.btc.com.tr/proje.html>, (04.06.2014)
- Balaban, G. (2007) *EU Energy Security Behavior: Exploring The Central Motivation*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Bayraç, H. N. (2009) "Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye: Petrol ve Doğal Gaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 10, a.1, ss. 115-142.
- Bilginöglü, M. A. ve Dumrul, C. (2012) "Türk Ekonomisinin Enerji Bağımlılığı Üzerine Bir Eş-Bütünleşme Analizi", *Journal of Yasar University*, c. 26, s. 7, ss. 4392-4414.
- Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.ş. (BOTAŞ), (2014), <http://www.botas.gov.tr/index.asp>, (04.06.2014).
- BP (2012) *Statistical Review of World Energy*,
- CNN Türk Ekonomi, Mavi Akımdan Gelen Doğal Gaz Miktarı Artırıldı, <http://www.cnnturk.com/2012/ekonomi/10/19/mavi.akimdan.gelen.dogalgaz.miktari.artirildi/681288.0/index.html>. (05.03.2013).
- Çalışkan, Ş. (2009) "Türkiye'nin Enerjide Dışa Bağımlılık ve Enerji Arz Güvenliği Sorunu", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 25, ss. 297-310.
- Dieckhöner, C. (2012) "Simulating Security of Supply Effects of the Nabucco and South Stream Projects for the European Natural Gas Market", *The Energy Journal*, c. 33, s. 3, ss. 153-181.
- Dokuzlar, B. (2006) *Dünya Güç Dengesinde Yeni Silah Doğalgaz (Orta Asya'dan Avrupa'ya)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık: İstanbul.
- Dugin, A. (2010) *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım* (Çev. V. İmanov), Küre Yayınları: İstanbul.
- Erdal, L ve Karakaya, E. (2012), "Enerji Arz Güvenliğini Etkileyen Ekonomik, Siyasî ve Coğrafi Faktörler", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c. 31, s. 1, ss. 107-136.

- Erkan, A. Ç. (2012) "Rusya'nın Karadeniz Enerji Politikaları", http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/diger/3131-rusyanin-karadeniz-enerji-politikalari#_ftn58, (06.06.2014).
- Ertan, F. Zaman Gazetesi, http://www.zaman.com.tr/fikret-ertan/beyaz-akim_842355.html.(08.06.2014).
- Finon, D. (2011) "The EU Foreign Gas Policy of Transit Corridors: Autopsy of the Stillborn Nabucco Project", *OPEC Energy Review 2011*, Derl., OPEC (Organisation of Petroleum Export Countries), (Blackwell Publishing: Malden), ss. 47-69.
- Gazprom, Blue Stream, <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/blue-stream/>. (05.03.2013).
- Gazprom, Gazprom, Oil and Gas Reserves, <http://www.gazprom.com/about/production/reserves/>. (05.06.2014).
- Gazprom, South Stream, <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/south-stream/>. (06.06.2014).
- Gazprom, Transmission, Unified Gas Supply System Of Russia,, <http://www.gazprom.com/about/production/transportation/>(03.06.2014).
- Golusin, M., Ivanovic, O. M., Domazet, S., Dodic S. ve Vucurovic, D. (2011) "Assessment of the Effectiveness of Policy Implementation for Sustainable Energy Development in Southeast Europe", *The Journal of Renewable and Sustainable Energy*, c. 3, s. 6, ss. 062702/1-12.
- Görgülü, E. P., (2008) *Avrupa Birliği'nin Enerji Arz Güvenliğinin Sağlanması*, Yüksek Lisans Tezi, 9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.
- Hoogeveen, F. ve Perlot, W. (2007) "The EU's Policies of Security of Energy Suplly Towards the Middle East and Caspian Region: Major Power Politics", *Perspectives on Global Development&Technology*, c. 6, s. 1-3, ss. 485-507.
- İşeri, E ve Dilek, A. O. (2012), "Yeni Enerji Jeopolitiğinde NATO'nun Enerji Güvenliğinde Tamamlayıcı Rolü ve Türkiye'nin Potansiyel Katkıları", *Akademik Bakış*, c. 5, s. 10, ss.229-248.
- Koçer, G. (2007) "Karadeniz'in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye", *Akademik Bakış*, c. 1, s. 1, ss. 195-217.
- Kropatcheva, E. (2011) "Playing Both Ends Against the Middle: Russia's Geopolitical Energy Games with the EU and Ukraine", *Geopolitics*, c. 16, ss.553-573.
- Larrabee, F. S. (2009) "The United States and Security in the Black Sea Region", *Southeast European and Black Sea Studies*, c. 9, s. 3, 2009, ss. 301-315.
- Myriantthis, M. L. (2001), "Eurasian Oil and Gas Routes In The Twenty First Century", *Southeast and Black Sea Studies*, c. 1, s. 2, ss. 124-139.
- Omonbude, E. J. (2009) "The Economics of Transit Oil and Gas Pipelines: A Review of the Fundamentals", *OPEC Energy Review*, c. 33, s. 2, ss. 125-139.

- Ovalı, S. (2008), "Traceca Projesi ve Türkiye", *International Journal of Economic and Administrative Studies*, c. 1, s. 1, ss. 151-170.
- Roskin, G. M. (2009) *Çağdaş Devlet Sistemleri*, (Çev. B. Seçilmişoğlu), Adres Yayınları: İstanbul.
- Sevastyanov, S. (2008) "The More Assertive and Pragmatic New Energy Policy in Putin's Russia: Security Implications for Northeast Asia", *East Asia*, s. 36, ss. 35-55.
- Simbar, R. ve Sheikhneshin, A. G. (2011) "Iran and Russia: Strategic Energy Relationship", *Journal of US-China Public Administration*, c. 8, s. 11, ss. 1275-1287.
- Stent, A. E. (2008) "Restoration and Revolution in Putin's Foreign Policy", *Europe-Asia Studies*, c. 60, s. 6, ss. 1089-1106.
- Tüysüz, E. (2014), "Karadeniz Güvenliği ve Bunun Ab Güvenliğine Etkileri", *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c. 2 s. 6, ss. 73-91.
- Tziampiris, A. (2010) "Greek Foreign Policy and Russia: Political Realignment, Civilizational Aspects, and Realism", *Mediterranean Quarterly*, c. 21, s. 2, ss. 78-89.
- Uğurlu, Ö. (2009) *Çevresel Güvenlik ve Türkiye'de Enerji Politikaları*, Örgün Yayınevi: İstanbul.
- Uluatam, Ela (2010) "Avrupa Doğal Gaz Piyasasında Yeni Dengeler", *Ekonomik Forum*, s. Ağustos 2010, ss. 62-67.
- Winrow, G. M. (2004), "Turkey and East-West Gas Transportation Corridor", *Turkish Studies*, c. 5, s. 2. ss. 23-42.
- Winstone, R., Bolton, P. ve Gore, D. (2007) Energy Security, *House of Commons Library Research Paper 07/42*: Anonim.
- Yergin, D. (2011) *The Quest: Energy Security, and the Remaking of the World*, The Penguin Press: New York.
- Yorkan, A. (2012) Ukrayna-Rusya Doğal Gaz Krizi: Avrupa ve Türkiye Zor Günler Geçiriyor, http://www.tasam.org/trTR/Icerik/1008/ukrayna-rusya_dogal_gaz_krizi_avrupa_ve_turkiye_zor_gunler_geciriyor. (22.12.2012).
- Yüce, Ç. K. (2006), *Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele*, Ötüken Yayınları: İstanbul.